

Nr 731

Av herr Olsson, Johan, m. fl., om utnyttjande av det högre utbildningsväsendets utbyggnad som regionpolitiskt instrument.

(Lika lydande med motion nr 838 i Andra kammaren)

Utbildningsplanering är en form av samhällsplanering. Vid utformningen av vår utbildningspolitik och utbyggnaden av utbildningsväsendet måste vi därför göra klart för oss vilken samhällsutveckling vi vill se i olika hänseenden. Detta är så mycket viktigare, då som inledningsvis påpekas i direktiven till 1968 års utbildningsutredning (U 68) dagens utbildningspolitik påverkar utvecklingen av vårt samhälle långt in på nästa århundrade.

Ett par vanliga generella målsättningar, som så långt möjligt skall realiseras samtidigt, för det högre utbildningsväsendet — som vi här huvudsakligen skall uppehålla oss vid — är att var och en bör få den utbildning han eller hon vill ha, samtidigt som samhället kan tillfredsställa sitt behov av differentierat utbildad arbetskraft. Andra mål, om vilka det råder en ganska utbredd enighet, är att utbildningen bör främja internationellt medvetande, allmänorientering och vidsyn och medverka till att skapa en bättre miljö i vidare mening. Utbildningen bör också fostra till och ge praktisk träning i demokrati. I sistnämnda avseende är enligt vår mening ett så långt möjligt decentraliserat beslutsfattande av stor betydelse. På det gymnasiala stadiet har ett flertal mål formulerats för påverkan av den enskilde eleven, d. v. s. för utbildningens fostrande funktion.

Målen för utbildningspolitiken är av såväl individuell som samhällelig karaktär. Det är vidare inom utbildningsplaneringen — liksom inom den allmänna samhällsplaneringen — fråga om såväl kvantitativa som kvalitativa hänsynstaganden. Bland de förra kan nämnas utbildningspolitikens roll för att främja den ekonomiska tillväxten. Förutom de kvalitativa mål som ovan berörts skulle vi här särskilt vilja framhålla att utbildningsplaneringen bör syfta till ökad jämlikhet mellan och ökad valfrihet för individer.

Detta önskemål är ett framträdande motiv för en ökad decentralisering av det högre utbildningsväsendet. Långa avstånd till eftergymnasiala utbildningsanstalter innebär en geografisk spärr som inte är förenlig med

kravet på reell utbildningsdemokrati, d. v. s. människornas lika tillgång till högre utbildning. Det bör understrykas att det inte bara gäller praktiskt-konkreta problem som bostadsanskaffning, tillgång till information och vägledning o. d. inför påbörjande av en önskad utbildning. Frånvaron av regional »utbildningsmiljö» under de år då individen gör sina grundläggande studie- och yrkesval torde också inverka negativt på »utbildningsbenägenheten» i fråga om eftergymnasiala studier.

Ett regionalt ojämnt fördelat utbildningsväsen konserverar den bristande jämlikhet som vi här talat om. Skillnaderna blir än mer accentuerade i ett s. k. utbildningssamhälle. Bristen på högre utbildningsanstalter i Norrland framstår som det mest flagranta exemplet på den snedfördelning, som i nuläget karaktäriserar det eftergymnasiala utbildningsväsendets lokalisering.

Problemet hänger nära samman med strävan att i utbildningsplaneringen så långt möjligt tillgodose den enskildes strävan att själv få välja sin utbildning. Denna strävan borde även omfatta den studerandes möjlighet att så långt möjligt få välja studiemiljö, vilket framstår som ytterligare ett argument för en ökad decentralisering. Samma krav bör givetvis i den allmänna samhällsplaneringen ställas med avseende på individernas möjligheter att själva få välja var de vill arbeta och bo.

Det högre utbildningsväsendets lokalisering har således betydande sociala och jämlikhetspolitiska konsekvenser. Förläggningen av de högre utbildningsanstalterna har även en påtaglig regionalekonomisk betydelse, inte endast genom att förse det regionala näringslivet med kvalificerad arbetskraft utan också i hög grad genom de investeringar och medelsöverföringar som över statsbudgeten kommer utbildningsanstalten och orten till godo och ger sysselsättning och köpkraft i området.

Om utbildningsplaneringen är en form av samhällsplanering, bör det följa att den måste formas efter krav som den allmänna samhällsplaneringen ställer. Ett allvarligt missförhållande i samhällsutvecklingen och ett problem i samhällsplaneringen är enligt vår mening den bristande regionala balansen i landet vad gäller befolkning och ekonomi. Denna brist på balans har gett upphov till svåra störningar av bl. a. social och samhällsekonomisk natur. I några överkoncentrerade orter har i avsevärd omfattning uppstått bostadsbrist, miljöförstöring, social förslumning. Trängselproblemen ger också orimligt uppdrivna investeringskostnader för infrastruktur o. d. På den andra sidan — i de ekonomiskt svaga områdena — uppstår omfattande arbetslöshet, kapitalförstöring, brist på vård, brist på service och brist på utbildningsmöjligheter.

Det bör starkt betonas att det nu inte längre enbart gäller att lösa problem för de ekonomiskt underutvecklade områdena i landet. Miljöförsämringen och desorganisationstendenserna i överkoncentrationsorterna har utvidgat glesbygds- och norrlandsproblemen till ett rikspolproblem, som stäl-

ler krav på en samhällsplanering på riks- och regionalnivå som omfattar hela landet eller än större områden.

Målsättningen bör enligt vår uppfattning vara att åstadkomma en mer decentraliserad samhällsstruktur, och här bör även utbildningsplaneringen sättas in som ett instrument för att uppnå denna målsättning inom den allmänna samhällsplaneringen.

Det är inte enbart frågan om att förse ett befintligt eller förväntat lokalt näringsliv med välutbildad arbetskraft. Utbildningsplaneringen bör också kunna användas mer offensivt och självständigt för att skapa bättre regional balans i samhällsutvecklingen. Det bör också återigen framhållas att det inte enbart är fråga om ekonomiskt-kvantitativa förhållanden för regionen utan det gäller också att kvalitativt förbättra förhållandena för den enskilde individen och det lokala kollektivet. De synpunkter och förslag som här framförts är enligt vår mening en ytterst väsentlig del av utbildningspolitikens roll som »ett av de medel med vilka man i en blandekonomi kan aktivt påverka samhällets långsiktiga utveckling» för att citera U 68:s direktiv.

Statsrådet Moberg hävdade i ett interpellationssvar under höstriksdagen 1968 att U 68 enligt sina direktiv hade att aktualisera frågan om en fortsatt decentralisering av den eftergymnasiala utbildningen. Därvid skulle de regionutvecklingspolitiska målen, i synnerhet i Norrland, beaktas.

Emellertid är U 68:s direktiv i avsnittet Lokalisering enligt vår uppfattning alltför knapphändiga och vagt formulerade för att statsrådet Mobergs optimism skall te sig helt befogad. Varken ur U 68:s direktiv eller i interpellationssvaret kan vi utläsa någon påtaglig strävan att utbildningsplaneringen skulle inordnas i regionutvecklingen och samhällsplaneringen enligt de riktlinjer som vi här fört fram. Enligt vår uppfattning borde det i direktiven klart ha utsetts att en fortsatt decentralisering är nödvändig — såväl med hänsyn till de allmänna samhällsplaneringskrav som vi ovan diskuterat som med hänsyn till utbildningsplaneringens krav i fråga om t. ex. tillgång på arealer och bostäder, behovet av en god studiemiljö, undvikande av långa resor från bostad till studieplats m. m. Givetvis finns det gränser för möjligheterna till decentralisering — men klarare motivering och en starkare viljeinriktning mot en sådan i direktiven till U 68 hade enligt vår mening varit befogad. Vi föreslår att detta tillgodoses genom tilläggsdirektiv till U 68.

Samordning mellan utbildningspolitiken och regionpolitiken bör naturligtvis eftersträvas även på utredningsstadiet, och tidsläget ter sig i detta avseende gynnsamt. U 68:s arbete bör koordineras med den utredning som för närvarande är sysselsatt med att utforma förslag till den nya regionpolitiken efter försöksperiodens utgång den 1 juli 1970. Tilläggsdirektiv bör därför ges även till den senare utredningen, vari klargöres att utbyggnaden av utbildningsväsendet bör ses som ett viktigt regionpolitiskt medel

i sig — d. v. s. inte endast som en supplerande faktor i sammanhanget till näringslivet — och bör tas upp i utredningens arbete. Den nya lokaliseringsutredningen bör samråda med U 68 för utformningen av utbildningsplaneringens roll i regionutvecklingspolitiken.

Innan mer övergripande överväganden gjorts vill vi här inte närmare precisera några förslag till förläggning av högre utbildningsanstalter. Vi vill här endast påpeka, att den decentralisering som i vårt land genomförts genom de s. k. universitetsfilialerna givit positiva resultat och att vi betraktar dessa som ett första steg på vägen mot en ökad decentralisering av den högre utbildningen.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att i tilläggsdirektiv till 1968 års utbildningsutredning och 1968 års lokaliseringsutredning klargöres, att utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet skall utnyttjas som ett regionpolitiskt medel enligt i motionen anförda riktlinjer.

Stockholm den 28 januari 1969

Johan A. Olsson (cp) Egon Andreasson (cp) Harald Pettersson (cp)

Nr 732

Av herr Olsson, Johan, m. fl., om avsättande av särskilda medel till förebyggande av företagsnedläggning.

(Lika lydande med motion nr 833 i Andra kammaren)

Stockholm den 28 januari 1969

*Johan A. Olsson (cp) Axel Georg Pettersson (cp) Egon Andreasson (cp)
Maj Pehrsson (cp) Harald Pettersson (cp)*
